

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

دیپلماسی اقتصادی ویتنام

آذر ۱۴۰۲

شناسنامه گزارش

مركز پژوهش های اتاق ایران

عنوان:

دیپلماسی اقتصادی ویتنام

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: آذر ۱۴۰۲

واژه‌های کلیدی: دیپلماسی اقتصادی، سرمایه‌گذاری، سازمان‌ها و موافقت‌نامه‌ها، APEC، GCC، تحریم‌ها،

شهرک‌های صنعتی

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	خلاصه مدیریتی
۷	ویتنام در یک نگاه
۸	سیاست تجاری ویتنام
۱۶	فرهنگ مذاکراتی ویتنامی‌ها
۲۶	روابط تجاری ایران و ویتنام
۳۲	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

خلاصه مدیریتی

- ویتنام یکی از تجربه‌های بارز موفقیت توسعه اقتصادی از طریق گسترش تجارت و ادغام در زنجیره ارزش جهانی به شمار می‌رود. این کشور طی چهار دهه موفق شده است تا از یک کشور فقیر و حاشیه‌ای در تجارت جهانی، به کشوری با درآمد بالای متوسط جهانی تبدیل شود. در سال ۲۰۲۲، تولید ناخالص داخلی ویتنام بالغ بر ۴۰۸.۸ میلیارد دلار آمریکا بوده و تجارت این کشور از سال ۲۰۱۲ به شکل پیوسته در وضعیت مازاد تجاری قرار داشته است.
- پایان جنگ سرد و تغییرات ژئوپلیتیک پیامد آن ویتنام را که از دهه‌ها درگیری و انزوا بیرون آمده بود، وارد روند دگرگون‌کننده‌ای در دیپلماسی اقتصادی و سیاست تجاری کرد. در این روند اهداف، ساختار نهادی، دیپلماسی اقتصادی و سیاست تجاری این کشور در راستای مشارکت فعال در اقتصاد جهانی دگرگون شد.
- یکی از تلاش‌های ویتنام در سال‌های اخیر کاهش اتکای خود به یک کشور یا منطقه و متنوع‌سازی مشارکت‌های اقتصادی خود بوده است و در این راستا موافقت‌نامه‌های تجاری مختلفی با سایر کشورها و مناطق امضا کرده است. این امر شامل موافقت‌نامه‌های آزاد تجاری منطقه‌ای (مانند آسه آن، APEC و GCC)، تجارت آزاد دوجانبه (مانند معاهدات موجود با ایالات متحده، ژاپن، اتحادیه اروپا، استرالیا، نیوزیلند و کره جنوبی) و موافقت‌نامه‌های تجارت ترجیحی (با کشورهایمانند چین و روسیه) می‌شود.
- ایران و ویتنام علاوه بر اتاق بازرگانی مشترک، از سال ۱۳۷۳ دارای کمیسیون مشترک اقتصادی هستند که مسئولیت آن در ایران با وزارت کشاورزی است. علیرغم موافقت‌نامه‌های متعدد در زمینه تجارت، سرمایه‌گذاری و حمل‌ونقل و با وجود اراده سیاسی برای گسترش روابط تجاری دوجانبه تا دو میلیارد دلار، ارزش تجارت دو کشور هرگز از ۴۵۰ میلیون دلار فراتر نرفته است. به جز مسئله تحریم‌ها، فقدان برنامه مدون راهبردی در خصوص توسعه تجارت با ویتنام و همچنین نبود توافق‌نامه‌های تجارت ترجیحی و آزاد که روابط تجاری ایران را با تمام شرکای خود دچار مشکلات جدی کرده است، مجموعه‌ای از اقدامات و سیاست‌ها می‌تواند به افزایش حجم تجارت دوجانبه کمک کند:
- با توجه به اینکه محدودیت‌های بانکی و موضوع حمل‌ونقل از جمله مهمترین موانع روابط تجاری ایران و ویتنام دانسته شده است، اقدامی نظیر راه‌اندازی صندوق ویژه تجارت دو کشور، توافق در خصوص تهاتر کالا، ایجاد خط مستقیم کشتی‌رانی تجاری و پرواز مستقیم میان دو کشور از جمله

موضوعاتی است که می‌تواند تا حدودی موانع فعلی را پشت سر بگذارد.

- با توجه به محدودیت ایران در دسترسی به بازارهای خارجی در نتیجه تحریم‌ها از یک سو و توجه ویژه شرکت‌های بین‌المللی غربی برای تولید در ویتنام - به ویژه با اوج‌گیری رقابت‌های اقتصادی کشورهای غربی با چین - که بر ظرفیت تولید کالا در ویتنام فشار می‌آورد، ایجاد خطوط تولید در قالب شهرک‌های صنعتی مشترک ایرانی-ویتنامی امکان توسعه روابط تجاری و دسترسی به بازارهای آسه آن را برای ایران فراهم می‌کند.
- اقداماتی همچون تسهیل رفت و آمد فعالان اقتصادی دو کشور، برگزاری دوره‌های آموزشی نحوه ورود به بازار و پتانسیل‌های آن و برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی بالقوه زمینه‌ساز افزایش حجم تجارت میان دو کشور است.
- با توجه به جایگاه برنج در سبد صادراتی ویتنام، محدودیت‌های ایران در خصوص تولید برنج با توجه به شرایط اقلیمی و جایگاه این محصول در سبد خانوارهای ایرانی، افزایش واردات برنج از ویتنام و موکول کردن آن به ارائه تسهیلات ویژه به صادرات برخی اقلام از ایران، ضمن اینکه می‌تواند به توسعه روابط تجاری منجر شود، بالقوه می‌تواند به انعقاد یک توافق تجارت ترجیحی میان دو کشور منجر شود.
- با توجه به توافق تجارت آزاد میان ویتنام و اتحادیه اقتصادی اوراسیا، تلاش برای نهایی شدن توافق تجارت آزاد میان ایران و این اتحادیه، زمینه‌ساز گسترش روابط اقتصادی ایران با ویتنام است.

ویتنام در یک نگاه

ویتنام یک کشور نسبتاً بزرگ و شمالی-جنوبی در آسیای جنوب شرقی است که در مجاورت خلیج تایلند و دریای جنوبی چین قرار گرفته است. کشورهای همسایه ویتنام شامل کامبوج، چین و لائوس هستند. سرزمین ویتنام یک پهنه فشرده تپه ای با جنگل‌های انبوه و جنگ‌های طولانی در تاریخ خود است. دولت کمونیستی ویتنام شمالی به مدت ۲۰ سال از ۱۹۵۵ تا ۱۹۷۵ با دولت ویتنام جنوبی که تحت حمایت نیروهای امریکایی و اروپایی بود جنگید تا یکی از خونین‌ترین جنگ‌های تاریخ معاصر و بزرگترین شکست ایالات متحده در سده بیستم را رقم بزند، کشوری که در حال حاضر یکی از مهمترین شرکای اقتصادی ویتنام و عاملی مهم در توسعه این کشور به شمار می‌آید. دولت حاضر در ویتنام، دولتی کمونیستی با ریاست رئیس‌جمهور و مباشرت نخست‌وزیر است. پایتخت این کشور هانوی، واحد پولی آن دانگ و قوم غالب در جمعیت ۹۸ میلیونی آن ویت‌ها یا کین (Kinh) ها با ۸۵٫۷ درصد هستند. نظام اقتصادی ویتنام کماکان زیر مالکیت و کنترل بالای دولت قرار دارد. آسه آن، آپک (APEC) و همکاری ترانس-پاسیفیک (TPP) مهمترین نهادهای اقتصادی-تجاری هستند که ویتنام در آنها عضویت دارد.^۱

به لحاظ اقتصادی ویتنام نمونه یک داستان موفق توسعه است. اصلاحات اقتصادی از زمان Doi Moi در ۱۹۸۶ به همراه بهره‌برداری مناسب از روندهای اقتصادی جهانی موجب شده است که این کشور تنها طی یک نسل از یکی از فقیرترین ملت‌های جهان به کشوری با درآمد متوسط تبدیل شود. تنها بین ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۱ سرانه تولید ناخالص داخلی ویتنام ۳٫۶ برابر شده است و به نزدیک ۳۷۰۰ دلار امریکا رسیده است. نرخ فقر نیز تنها طی ده سال یعنی از ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ از ۱۴ درصد به ۳٫۸ درصد رسیده است.

تولید ناخالص داخلی ویتنام طی سه دهه اخیر همواره به طور میانگین بین ۲٫۵ تا ۳٫۵ درصد رشد را به نمایش گذاشته است. رشد تولید ناخالص داخلی ویتنام از ۸ درصد در سال ۲۰۲۲ به ۶٫۳ درصد در ۲۰۲۳ رسیده و پیش‌بینی می‌شود در سال آینده (۲۰۲۴) نیز اندکی بالاتر، ۶٫۵ درصد باشد. توسعه دسترسی شهروندان به امکانات طی دهه‌های اخیر شگفت‌انگیز بوده است. به عنوان نمونه، در سال ۱۹۹۳، یعنی دهه نخست اصلاحات اقتصادی ویتنام، ضریب دسترسی مردم به الکتریسیته به عنوان منبع اصلی روشنایی تنها ۱۴ درصد بود؛ این عدد در ۲۰۱۹ به ۹۹٫۴ درصد رسید. دولت ویتنام استراتژی‌های اقتصادی خود را معطوف به ورود به جرگه کشورهای با درآمد بالا تا سال ۲۰۴۵ کرده است.^۲

در سال ۲۰۲۲، تولید ناخالص داخلی ویتنام بالغ بر ۴۰۸٫۸ میلیارد دلار امریکا بوده و تجارت این کشور از سال ۲۰۱۲ به شکل پیوسته در وضعیت مازاد تجاری قرار داشته است. این امر در حالی است که تولید

1- <https://globaledge.msu.edu/countries/vietnam>

2- <https://www.worldbank.org/en/country/vietnam/overview>

ناخالص داخلی ویتنام در ابتدای هزارهٔ جدید تنها ۳۱ میلیارد دلار بود. در نتیجهٔ این روند درخشان، ویتنام در ابتدای دههٔ دوم هزارهٔ جدید، ۳۵ مین اقتصاد بزرگ دنیا به شمار می‌رود.^۱

مهمترین واردات ویتنام ماشین‌آلات و تجهیزات، کامپیوتر و تجهیزات الکترونیکی، پارچه و مواد خام، حلقه ورق‌های آهنی و پلاستیک است و در مقابل، مهمترین محصولات که این کشور صادر می‌کند عبارتند از کامیون و کمپرسی، تجهیزات تراکتور، شیر و محصولات لبنی، تجهیزات الکترونیکی، تجهیزات و ابزارهای اندازه‌گیری نوری، عطر و لوازم آرایشی و تجهیزات دارویی بوده است.^۲

سیاست تجاری ویتنام

بحث از دیپلماسی اقتصادی و سیاست تجاری ویتنام در این بخش با یک سری روندهای تاریخی آغاز می‌شود که در دوران پس از جنگ سرد، به تدریج پایه‌های اقتصادی کنونی ویتنام را تشکیل دادند. به دنبال آن، اهداف، ساختار نهادی و روند تحول این سیاست در قالب برنامه‌ها و سیاست‌ها بیان می‌شود و در نهایت، نکاتی از فرهنگ مذاکراتی این کشور ارائه می‌شود.

روند تحول در دیپلماسی اقتصادی ویتنام پس از جنگ سرد

پایان جنگ سرد تغییرات قابل توجهی در چشم انداز ژئوپلیتیک جهانی ایجاد کرد و بسیاری از کشورها را به ارزیابی مجدد سیاست خارجی و استراتژی‌های اقتصادی خود سوق داد. در این دوره ویتنام که از دهه‌ها درگیری و انزوا بیرون آمده بود، روندی دگرگون‌کننده را در دیپلماسی اقتصادی و سیاست تجاری خود آغاز کرد. در این روند اهداف، ساختار نهادی، دیپلماسی اقتصادی و سیاست تجاری ویتنام در راستای مشارکت فعال در اقتصاد جهانی دگرگون شد.

تکامل دیپلماسی اقتصادی ویتنام پس از جنگ سرد را می‌توان در سه مرحله مفهوم سازی و زمینه سازی کرد که هر کدام با تحولات قابل توجهی در روابط اقتصادی خارجی و اهداف استراتژیک آن مشخص می‌شود.

نخستین مرحله با جهت‌گیری مجدد پس از جنگ سرد (دهه ۱۹۹۰ - اوایل دهه ۲۰۰۰) مشخص می‌شود. در پایان جنگ سرد، ویتنام به دلیل سیستم ریزی متمرکز و از دست دادن حمایت شوروی با انزوای اقتصادی و یک اقتصاد راکد مواجه شد. در پاسخ به این چالش‌ها، ویتنام مجموعه‌ای از اصلاحات اقتصادی به نام *Đổi Mới* (نوسازی) را در اواخر دهه ۱۹۸۰ آغاز کرد^۳ که هدف آن گذار از یک اقتصاد متمرکز برنامه

1- <https://www.worlddata.info/asia/vietnam/economy.php>

2- <https://vietnam.mfa.gov.by/en/exportby/business/viobzecz/>

3- <https://www.jstor.org/stable/27912010>

ریزی شده به یک اقتصاد بازار سوسیالیستی بود. در این دوره یکی از مهمترین دستاوردهای دیپلماتیک عادی سازی روابط دیپلماتیک و اقتصادی با ایالات متحده در سال ۱۹۹۵ بود. این امر درها را برای تجارت، سرمایه گذاری و دریافت کمک‌های توسعه ای سایر کشورها، به روی ویتنام باز کرد. افزون بر این ویتنام موافقت نامه‌های تجاری دوجانبه مختلفی را با کشورهای همسایه و شرکای تجاری کلیدی مانند چین و کشورهای عضو آسه آن امضا کرد. این قراردادها باعث افزایش جریان تجارت و سرمایه گذاری شد. ویتنام به سازمان‌های اقتصادی بین المللی مانند اتحادیه کشورهای جنوب شرقی آسیا (ASEAN) در سال ۱۹۹۵ و همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (APEC) در سال ۱۹۹۸ پیوست و اقتصاد خود را بیش از پیش در اقتصاد جهانی ادغام کرد.

مرحله دوم از اوایل قرن ۲۱ آغاز می‌شود که طی آن، ویتنام به اصلاحات اقتصادی ادامه داد و تلاش‌های دیپلماتیک خود را برای ارتقای تجارت، سرمایه‌گذاری و ادغام در اقتصاد جهانی دوچندان کرد. در این دوران، اصلاحات اقتصادی عمق یافت، جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در اولویت قرار گرفت، زیرساخت‌ها نوسازی شد و آزادسازی تجاری گسترده‌تر شد. عملیاتی شدن این برنامه اصلاحی، منجر به رشد سریع اقتصادی و صنعتی شدن شد. در این دوره ویتنام بر امضای موافقتنامه تجارت آزاد دوجانبه با قدرت‌های تجاری متمرکز شد و نقش فعال تری را در همگرایی منطقه ای بر عهده گرفت. مهمتر آنکه تنوع بخشی به شرکای اقتصادی را در دستور کار قرار داد.^۱

مرحله سوم شامل دوران متأخرتر این فرایند می‌شود که طی آن این کشور در یک دهه اخیر و با پیشبرد موفقیت آمیز دیپلماسی و توسعه اقتصادی، به دنبال متعادل کردن روابط خود با قدرت‌های بزرگ در عین تنیدگی بیشتر در اقتصاد شرق آسیا برآمده است تا از این مسیر موقعیت خود در اقتصاد جهانی را تثبیت و تقویت نماید.

از همین رو ویتنام فعالانه در تلاش‌های همگرایی اقتصادی منطقه ای، مانند توافقنامه جامع و پیشرو برای مشارکت ترانس پاسیفیک (CPTPP) و مشارکت اقتصادی جامع منطقه ای (RCEP) مشارکت داشته است. از دیگر سو کوشیده تا رویکرد متعادلی را در روابط خود با قدرت‌های بزرگ از جمله ایالات متحده، چین و روسیه حفظ کند تا ثبات اقتصادی را تضمین نماید و ریسک‌های سیاسی را به حداقل برساند. این کشور به طور فزاینده‌ای درگیر حکمرانی اقتصادی جهانی از طریق مشارکت فعال در سازمان‌هایی مانند سازمان ملل متحد و نهادهای اقتصادی آن است تا در نگارش قواعد جدید اقتصاد جهانی نقش آفرینی نماید. افزون بر این دیپلماسی اقتصادی ویتنام، همگام با روندهای جهانی، اکنون ترویج توسعه پایدار، حفاظت از محیط زیست و شیوه‌های تجاری مسئولانه برای اطمینان از دوام اقتصادی و زیست محیطی بلند مدت را نیز در

دستور کار قرار داده است.^۱

اهداف دیپلماسی اقتصادی و سیاست تجاری ویتنام

• توسعه اقتصادی و فقرزدایی

یکی از اهداف اولیه دیپلماسی اقتصادی و سیاست تجاری ویتنام در دوران پس از جنگ سرد، دستیابی به توسعه اقتصادی و کاهش فقر بود. ویرانی ناشی از سال‌ها جنگ و به دنبال آن سیاست‌های انزواطلبانه رژیم سوسیالیستی، ویتنام را با یک اقتصاد پرچالش و فقرزده مواجه کرد. برای مقابله با این چالش‌ها، ویتنام به دنبال ادغام در اقتصاد جهانی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی برآمد.

• تنوع بخشی به مشارکت‌های اقتصادی

هدف دیگر تنوع بخشیدن به مشارکت اقتصادی ویتنام بود. در طول جنگ سرد، اقتصاد ویتنام به شدت به اتحاد جماهیر شوروی و دیگر کشورهای کمونیستی وابسته بود. با فروپاشی بلوک شرق، ویتنام نیاز به گسترش روابط اقتصادی خود را فراتر از مرزهای ایدئولوژیک تشخیص داد. هدف از این تنوع، کاهش وابستگی به هر یک از شرکای تجاری و افزایش انعطاف‌پذیری اقتصادی بود. ویتنام در سال‌های اخیر به منظور کاهش اتکای خود به یک کشور یا منطقه، مشارکت‌های اقتصادی خود را متنوع کرده است. در این راستا ویتنام موافقتنامه‌های تجاری مختلفی با سایر کشورها و مناطق امضا کرده است.^۲ این موافقتنامه‌ها را به چند دسته می‌توان تقسیم کرد:

- موافقتنامه‌های آزاد تجاری منطقه‌ای: ویتنام یکی از اعضای اتحادیه کشورهای جنوب شرقی آسیا (آسه‌آن) است. تجارت کشورهای این اتحادیه در قالب موافقتنامه تجارت آزاد صورت می‌گیرد. ویتنام همچنین با شیلی تحت نظارت مجمع همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (APEC) و شورای همکاری خلیج فارس (GCC) قراردادهای آزاد تجاری امضا کرده است.

- موافقتنامه‌های آزاد تجاری دوجانبه: ویتنام با تعدادی از کشورها از جمله ایالات متحده، ژاپن، اتحادیه اروپا، استرالیا، نیوزیلند و کره جنوبی قراردادهای آزاد تجاری دوجانبه امضا کرده است.

- موافقتنامه‌های تجارت ترجیحی: ویتنام همچنین موافقتنامه‌های تجارت ترجیحی با کشورهایی مانند چین و روسیه امضا کرده است. این توافقنامه‌ها تعرفه‌های کمتری را برای برخی کالاها و خدماتی که بین کشورهای درگیر مبادله می‌شود، در نظر می‌گیرند.

1- <https://www.usip.org/publications/2022/04/current-situation-vietnam>

2- <https://muse.jhu.edu/article/895964/summary>

- توسعه همگرایی منطقه‌ای

هدف دیگر دیپلماسی اقتصادی ویتنام تقویت همگرایی منطقه‌ای است. این کشور به دنبال شرکت فعال در مجامع و سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای مانند اتحادیه کشورهای جنوب شرقی آسیا (آسه آن) و همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (APEC) بوده است. ادغام منطقه‌ای به‌عنوان ابزاری برای تقویت تجارت، جذب سرمایه‌گذاری و تقویت همکاری اقتصادی با کشورهای همسایه تلقی می‌شود.

جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)

کوشش برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اولویتی مهم در دیپلماسی اقتصادی ویتنام است. در این راستا دولت ویتنام سیاست‌ها و اصلاحات مختلفی را برای ایجاد فضای سرمایه‌گذاری جذاب‌تر، از جمله آزادسازی تجارت، بهبود زیرساخت‌ها و ساده‌سازی فرآیندهای بوروکراتیک اجرا کرده است از جمله:

-تدوین یک رژیم سرمایه‌گذاری لیبرال که به سرمایه‌گذاران خارجی اجازه می‌دهد ۱۰۰ درصد مالکیت کسب و کار خود را در اکثر بخش‌ها داشته باشند.

-ارائه مشوق‌هایی مانند معافیت‌های مالیاتی و امتیازات در حوزه زمین، برای سرمایه‌گذاران خارجی

- ایجاد زیرساخت‌های توسعه یافته، از جمله جاده‌ها، فرودگاه‌ها و بنادر.

جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به رشد اقتصادی ویتنام کمک کرده است. در سال ۲۰۲۲، تولید ناخالص داخلی ویتنام ۶,۴ درصد رشد کرد که بالاترین میزان در آسیای جنوب شرقی است. دولت ویتنام انتظار دارد که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال‌های آینده به رشد خود ادامه دهد و جذب ۲۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۳ را هدف گذاری کرده است.

ویتنام از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲ در مجموع ۱۷۹,۲ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب کرده است. بالاترین ورودی FDI در سال ۲۰۲۲ با ۱۷,۹ میلیارد دلار ثبت شده است و پس از آن در سال‌های ۲۰۱۸ (۱۷,۳ میلیارد دلار) و ۲۰۲۱ (۱۶,۱ میلیارد دلار) قرار دارند. کمترین ورودی FDI در سال ۲۰۱۰ با تنها ۰,۴ میلیارد دلار ثبت شد. مهمترین کشورهای سرمایه‌گذار در ویتنام طی دهه‌های اخیر عبارتند از:

-سنگاپور (۳۸,۴ میلیارد دلار)

-کره جنوبی (۲۸,۶ میلیارد دلار)

-ژاپن (۲۲,۷ میلیارد دلار)

- تایوان (۱۸,۲ میلیارد دلار)

- هنگ کنگ (۱۶,۷ میلیارد دلار)

- چین (۱۴,۵ میلیارد دلار)

- تایلند (۱۰,۲ میلیارد دلار)

- مالزی (۸,۷ میلیارد دلار)

- ایالات متحده (۷,۹ میلیارد دلار)

- استرالیا (۷,۲ میلیارد دلار)^۱

بخش‌های اصلی دریافت کننده سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ویتنام، تولید، املاک و مستغلات و تجارت عمده و خرده فروشی است.

• توسعه صادرات

یکی دیگر از اهداف دیپلماسی اقتصادی ویتنام، توسعه صادرات به عنوان یک استراتژی کلیدی است. این کشور با گسترش صادرات خود به دنبال کسب درآمد ارزی، ایجاد شغل و تحریک رشد اقتصادی بوده است. این رویکرد صادرات محور منجر به توسعه بخش‌های کلیدی مانند نساجی، الکترونیک و تولید شد که به محرک‌های مهم اقتصاد ویتنام تبدیل شدند. صادرات ویتنام در دهه گذشته رشد قابل توجهی داشته است. ارزش صادرات از ۸۵,۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ به ۳۳۶,۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲ افزایش یافته است. این روند نشان دهنده نرخ رشد متوسط سالانه ۱۲,۵ درصد است^۲ که دستاوردی چشمگیر در دیپلماسی اقتصادی این کشور محسوب می‌شود.

ساختار نهادی دیپلماسی اقتصادی و سیاست تجاری ویتنام

ساختار نهادی دیپلماسی اقتصادی ویتنام بر مبنای مدل هماهنگی طراحی شده است، بدان معنا که نهادهای مختلف در تعاملاتی هم افزا دیپلماسی اقتصادی این کشور را طراحی و اجرا می‌کنند. این نهادها عبارتند از:

1- <https://www.gso.gov.vn/en/data-and-statistics/2022/10/disbursement-of-public-investment-capital-foreign-direct-investment-expecting-the-last-months-of-2022/>

2- <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.KD.ZG?locations=VN>

- وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه نقش اصلی را در تدوین و اجرای سیاست خارجی ویتنام از جمله دیپلماسی اقتصادی ایفا می‌کند. این سازمان تلاش‌های وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مختلف دولتی برای ارتقای روابط اقتصادی با سایر کشورها را هماهنگ می‌کند.

- وزارت صنعت و تجارت

وزارت صنعت و تجارت مسئول سیاست‌های تجاری و سرمایه‌گذاری، ترویج صادرات و تسهیل روابط تجاری خارجی است. این نهاد نقش مهمی در مذاکره و اجرای توافقات تجاری و توسعه صادرات ویتنام ایفا می‌کند.

- وزارت برنامه ریزی و سرمایه‌گذاری

این نهاد بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) و تسهیل سرمایه‌گذاری داخلی تمرکز دارد. به دیگر سخن در راستای ایجاد فضای سرمایه‌گذاری مطلوب و اجرای سیاست‌های مشوق شرکت‌های خارجی به سرمایه‌گذاری در ویتنام فعالیت می‌کند.

- اتاق بازرگانی و صنعت ویتنام

این اتاق به عنوان صدای اهالی کسب و کار ویتنام فعالیت می‌کند و با ارائه پشتیبانی و اطلاعات به کسب و کارهای داخلی و خارجی برای تسهیل تجارت و سرمایه‌گذاری تلاش می‌کند.

- سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌های ویتنام

سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌های ویتنام در سراسر جهان نقش مهمی در دیپلماسی اقتصادی دارند. این ارگان‌ها در ایجاد فرصت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری نقش موثری دارند، تعاملات تجاری را تسهیل می‌کنند و اطلاعاتی در مورد بازار ویتنام به طرف‌های خارجی ارائه می‌دهند.

- بانک مرکزی ویتنام

این بانک همانگونه که از نام آن پیداست مسئول سیاست‌های پولی و مالی است. از همین رو نقش کلیدی در مدیریت نرخ ارز ایفا می‌کند و می‌تواند بر تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی تأثیر بگذارد.

- وزارت کشاورزی و توسعه روستایی

این نهاد بر تجارت و بویژه صادرات محصولات کشاورزی تمرکز دارد و برای توسعه صادرات محصولات کشاورزی ویتنامی در بازارهای بین‌المللی فعالیت می‌کند.

- آژانس توسعه تجارت ویتنام

آژانس توسعه تجارت ویتنام (VIETRADE) یکی دیگر از نهادهای کلیدی درگیر در دیپلماسی اقتصادی ویتنام است. از آنجا که این نهاد نقش مهمی در دیپلماسی تجاری به عنوان بخشی از دیپلماسی اقتصادی این کشور دارد، تبیین کارویژه‌ها و سیاست‌های آن ضرورت دارد:

- ارائه اطلاعات و تجزیه و تحلیل بازار: این آژانس اطلاعات بازار در بازارهای خارجی از جمله مقررات واردات، نرخ تعرفه و فرصت‌های تجاری را جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌کند. این اطلاعات از طریق کانال‌های مختلفی مانند وبسایت، نشریات و رایزنان تجاری در اختیار صادرکنندگان ویتنامی قرار می‌گیرد.

- سازماندهی نمایشگاه‌ها: این آژانس، نمایشگاه‌های تجاری را در ویتنام و خارج از کشور برگزار می‌کند تا به صادرکنندگان ویتنامی در برقراری ارتباط با خریداران بالقوه کمک کند. این رویدادها بستری را برای صادرکنندگان فراهم می‌کند تا محصولات و خدمات خود را به طیف وسیعی از مشتریان نمایش دهند.

- ارائه آموزش و کمک‌های فنی: آژانس، آموزش و کمک‌های فنی را به صادرکنندگان ویتنامی در موضوعات مختلف مانند اسناد صادرات، بازاریابی و کنترل کیفیت ارائه می‌دهد. آموزش‌ها به صادرکنندگان کمک می‌کند تا قابلیت‌های صادراتی خود را بهبود بخشند.

- ارائه حمایت مالی: آژانس از طریق طرح‌های مختلف، مانند تضمین اعتبار صادراتی و وام، از صادرکنندگان ویتنامی حمایت مالی می‌کند. این حمایت به تامین مالی فعالیت‌های صادراتی کمک می‌کند.

- مشاوره به دولت در مورد سیاست تجاری: آژانس توسعه تجارت ویتنام به دولت در مورد سیاست تجاری، از جمله مذاکره در مورد توافقنامه‌های تجارت آزاد مشاوره می‌دهد.

- تبلیغ ویتنام به عنوان یک مقصد تجاری و سرمایه‌گذاری: آژانس توسعه تجارت، ویتنام را به عنوان یک مقصد تجاری و سرمایه‌گذاری از طریق کانال‌های مختلف مانند وبسایت، انتشارات و شرکت در نمایشگاه‌های تجاری بین‌المللی تبلیغ می‌کند.

▪ ایجاد مشارکت با سازمان‌های ترویج تجارت خارجی: آژانس توسعه تجارت ویتنام با سازمان‌های توسعه تجارت خارجی برای تسهیل تجارت بین ویتنام و سایر کشورها شراکت ایجاد می‌کند.

چالش‌های دیپلماسی اقتصادی ویتنام

دیپلماسی اقتصادی ویتنام با چالش‌های مهمی نیز مواجه است. این چالش‌ها را به چند دسته می‌توان تقسیم کرد:

- پیامدهای کرونا بر زنجیره‌های ارزش: روشن است که کرونا زنجیره‌های عرضه و تجارت جهانی را مختل کرده است و تأثیر منفی بر گردشگری و سرمایه‌گذاری در ویتنام داشته است. به دیگر سخن ویتنام به عنوان یک اقتصاد صادرات گرا از اختلال در زنجیره‌های ارزش آسیب دیده است.
 - ظهور حمایت‌گرایی: در سال‌های اخیر حمایت‌گرایی به روندی رو به رشد در اقتصاد جهانی بدل شده است. در این روند برخی کشورها سیاست‌های حمایت‌گرایانه تری اتخاذ می‌کنند که می‌تواند صادرات کالاها و خدمات را برای ویتنام دشوارتر کند.
 - نیاز به تنوع بخشیدن به صادرات: اقتصاد ویتنام هنوز به شدت به صادرات کالاهای با فناوری پایین و مبتنی بر نیروی کار ارزان مانند منسوجات و پوشاک وابسته است. این کشور برای حفظ رشد خود باید صادرات خود را متنوع کند و موقعیت خویش را در زنجیره‌های ارزش جهانی ارتقا بخشد.
 - نیاز به بهبود بهره‌وری: رشد بهره‌وری ویتنام در سال‌های اخیر کند شده است. این کشور نیازمند سرمایه‌گذاری گسترده‌تر در آموزش و پرورش و نیز بهبود محیط کسب و کار است تا بهره‌وری را افزایش دهد.
 - رسیدگی به چالش‌های زیست محیطی: ویتنام با طیفی از چالش‌های زیست محیطی مانند آلودگی هوا، آلودگی آب و جنگل زدایی مواجه است. از همین رو نیازمند تعادل بخشیدن میان رشد صادرات و حفظ محیط زیست است.
- علاوه بر این چالش‌ها، دیپلماسی اقتصادی ویتنام به دلیل روابط این کشور با چین و ایالات متحده نیز پیچیده شده است. این کشورها دارای منافع متعارضی در منطقه هستند و سیاست‌های آنها می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر اقتصاد ویتنام داشته باشد.

فرهنگ مذاکراتی ویتنامی‌ها

۱. ایجاد رابطه: ایجاد یک رابطه شخصی قوی در مذاکرات با ویتنامی‌ها بسیار حائز اهمیت است. اعتماد و ارتباط معمولاً از طریق تعاملات اجتماعی قبل از ورود به بحث‌های تجاری شکل می‌گیرد.
۲. احترام به سلسله مراتب: جامعه ویتنامی اهمیت زیادی به سلسله مراتب و احترام به اقتدار می‌دهد. مهم است که در ابتدا با ارشدترین فرد در اتاق صحبت کنید و به افراد بزرگتر و رهبران احترام بگذارید.
۳. ارتباط غیرمستقیم: ویتنامی‌ها به ویژه در مواجهه با موضوعات حساس تمایل دارند از ارتباطات غیرمستقیم و ظریف استفاده کنند. آنها ممکن است از نشانه‌های غیرکلامی استفاده کنند یا به شیوه‌های غیرمستقیم پیام خود را انتقال دهند.
۴. حفظ وجهه: حفظ وجهه در فرهنگ ویتنامی بسیار ضروری است. از همین رو آنان تلاش می‌کنند تا نتایج آبرومندانه‌ای برای مذاکرات حاصل شود. این ویژگی ممکن است منجر به پیشرفت مذاکرات و انتخاب راه‌حلی شود که به همه طرف‌ها امکان حفظ وجهه خود را می‌دهد.
۵. صبر و پشتکار: مذاکرات در ویتنام ممکن است طولانی مدت باشد و صبر یک فضیلت مهم است. مذاکره‌کنندگان ویتنامی معمولاً وقت کافی را صرف در نظر گرفتن تمام جوانب یک توافق می‌کنند و ممکن است چندین بار موضوعات را بررسی کنند.
۶. جمع‌گرایی: فرهنگ ویتنامی جمع‌گرایی را ترجیح می‌دهد و تصمیمات اغلب با در نظر گرفتن منافع گروهی اتخاذ می‌شود. این امر ممکن است به تأخیر در انجام مذاکرات منجر شود، زیرا آنان به دنبال اجماع هستند.
۷. غیرتقابلی: مذاکره‌کنندگان ویتنامی به طور کلی از رویارویی و اختلاف مستقیم اجتناب می‌کنند. به جای اینکه مستقیماً مخالفت کنند، ممکن است از روش‌های ظریف‌تری برای ابراز نظر یا انتقال ملاحظات خود استفاده کنند.
۸. هدیه دادن: تبادل هدایا در فرهنگ تجاری ویتنامی رایج است. این روش برای نشان دادن احترام و ایجاد حسن نیت استفاده می‌شود.
۹. جهت‌گیری بلندمدت: مذاکره‌کنندگان ویتنامی اغلب دیدگاه بلندمدتی دارند. روابط پایدار برای آنان واجد ارزش ویژه است و ممکن است منافع بلندمدت را به دستاوردهای فوری ترجیح دهند.
۱۰. مشارکت دولت: در برخی موارد، به ویژه زمانی که مذاکرات در مورد معاملات بزرگ یا در حوزه صناعی

که دولت هم نقشی در آنها دارد صورت می‌گیرد، مقامات دولتی ممکن است نقش مهمی در مذاکرات داشته باشند.

۱۱. رویکرد جامع: مذاکره‌کنندگان ویتنامی ممکن است به عوامل مختلفی از جمله جوانب اجتماعی، فرهنگی و محیطی در تصمیم‌گیری‌های خود توجه کنند.

۱۲. اعتماد محتاطانه: در حالی که ایجاد اعتماد ضروری است، مذاکره‌کنندگان ویتنامی ممکن است محتاط باشند و برای اعتماد کامل به همتایان خارجی نیاز به زمان قابل توجهی داشته باشند. اعتماد معمولاً از طریق تعاملات مکرر تدریجاً ساخته می‌شود.

۱۳. سازگاری: مذاکره‌کنندگان ویتنامی معمولاً در رویکرد خود سازگار و انعطاف‌پذیر هستند. با پیشرفت مذاکرات، آنها ممکن است برای تعدیل شرایط و ضوابط آماده باشند.

لازم به ذکر است که این ویژگی‌ها عموماً به فرهنگ مذاکره ویتنامی اشتها دارند، اما افراد ممکن است در سبک مذاکره خود تفاوت‌هایی داشته باشند. درک و احترام به این هنجارهای فرهنگی برای مذاکرات موفق در ویتنام بسیار مهم است.

ارزیابی سیاست تجاری ویتنام

کشور ویتنام طی ۳۰ سال اخیر یک رشد اقتصادی چشمگیر را تجربه کرده است، به گونه‌ای که این کشور را به یک اقتصاد رو به رشد با درآمد متوسط تبدیل کرده و نرخ فقر را از ۷۰ درصد در اوایل ۱۹۹۰ به زیر ۶ درصد در ۲۰۱۹ رسانده است. بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ متوسط نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی ۶٫۶ درصد بود و در سال پایانی، به رکورد ده ساله ۷٫۱ درصد رسید. در ۲۰۱۹، نرخ رشد واقعی تولید ناخالص داخلی به ۷ درصد رسید، ولی در سال ۲۰۲۰ کند شد و به ۲٫۵ درصد کاهش پیدا کرد که متأثر از پیامدهای همه‌گیری کووید ۱۹ بوده است.

مبنای سیاست تجاری ویتنام، سیاست مبتنی بر صادرات است و این کشور، همگرایی اقتصادی بین‌المللی را کلید تحولات نهادی، رشد اقتصادی و توسعه خود می‌داند. در سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ و استراتژی وارداتی و صادراتی ۲۰۲۰-۲۰۱۱ اهدافی عمدتاً تجاری از قبیل رشد سالیانه دورقمی صادرات، رشد کمتر واردات نسبت به صادرات و کاهش تدریجی کسری تجاری تا رسیدن به مازاد تجاری در دهه بعدی (۲۰۳۰-۲۰۲۱) پیش‌بینی شده است. گسترش اقتصادی ویتنام در سال‌های گذشته عمدتاً متکی به تقاضای داخلی چشمگیر و صادرات محصولات صنعتی بوده است. از زمان گزارش ارزیابی قبلی این کشور در ۲۰۱۳، ویتنام هرچه بیشتر در اقتصاد جهانی ادغام شده است و نرخ تجارت به تولید ناخالص داخلی آن از ۱۶۵ درصد در ۲۰۱۳

به ۲۱۰ درصد در ۲۰۱۹ افزایش پیدا کرده است که بازتاب آن در افزایش میانگین سالیانه ۴ درصد در نرخ تبدیل واقعی واحد پول این کشور مشخص است. طی بازه مورد بررسی، تجارت کالا سالیانه با نرخ رشد دو رقمی افزایش پیدا کرده است. این امر بیانگر مشارکت مؤثر ویتنام در زنجیره ارزش جهانی و ظهور آن به عنوان یک مرکز تولید صنعتی پوشاک و کالاهای الکترونیکی مصرفی به ویژه تلفن‌های همراه است. در سال ۲۰۱۹ تقریباً ۸۵ درصد از محصولات الکترونیکی وارداتی به این کشور کالاهای واسطه‌ای بودند که تقریباً نیمی از آنها توسط کره جنوبی و چین تأمین شده بودند. در مقابل، ۴۴ درصد از محصولات الکترونیکی صادراتی کالاهای مصرفی و نهایی بودند که از این میزان، نیمی به ایالات متحده آمریکا، امارات متحده عربی و استرالیا صادر شدند. در مجموع، ویتنام در تجارت کالا و خدمات مازاد تجاری داشته است.

سرمایه‌گذاری

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نقش مهمی در دگرگونی اقتصادی ویتنام داشته است و تنها در سال ۲۰۱۹، ۲۰ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را در بر گرفته و ۵ میلیون شغل ایجاد کرده است. این حوزه همچنین پیشران اصلی بهبود تولید در این کشور بوده است. طی دوران ارزیابی این گزارش، ۱۷۰۰۰ پروژه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با سرمایه کلی ۱۴۲ میلیارد دلار در ویتنام تأیید شدند. فرآوری و ساخت و تولید ۶۲ درصد از کل سرمایه‌گذاری خارجی در ویتنام را شامل می‌شود.

ویتنام از سال ۲۰۱۶ سیاست تثبیت‌کننده مالی در پیش گرفته و به شکل جدی انتشار تضمین‌های دولتی را محدود کرده و کسری بودجه دولت را به ثبات رسانده است. این سیاست دولت را قادر ساخته تا سهم بدهی دولت و بخش عمومی از تولید ناخالص داخلی کاهش دهد و با فضای مالی کافی برای مقابله با چالش‌های ساختاری کوتاه و بلند مدت از جمله مشکلات برآمده از همه‌گیری کووید ۱۹ فراهم کند. دولت ویتنام برای مواجهه با همه‌گیری کووید ۱۹ ابزارهای مالی و انگیزه‌های مشخصی برای جایگزینی کسری درآمد و نیز برای بهبود رشد اقتصادی معرفی کرد که از جمله آنها یک بسته مالی معادل ۳٫۶ درصد تولید ناخالص داخلی، کاهش هزینه‌ها، تأخیر پرداخت و کسر مالیات و مشوق‌های مالی برای کارکنان کارمندان هستند.

رژیم سرمایه‌گذاری ویتنام طی بازه مورد بررسی دو تغییر مهم را تجربه کرده است، که شامل بازبینی دو قانون اصلی این حوزه، یعنی قانون کسب و کار و قانون سرمایه‌گذاری است. این اصلاحات با ایجاد شرایط برابر برای کسب و کارهای دولتی، کسب و کارهای مبتنی بر سرمایه‌گذاری و کسب و کارهای بخش خصوصی داخلی تلاش کرده است تا سرمایه‌های بیشتری را به این بخش جذب کند. همچنین دولت محدودیت‌های سرمایه‌گذاری را کاهش داده و محدودیت ۴۹ درصدی مالکیت خارجی برای شرکت‌های

عمومی را از ۲۰۱۵ حذف کرده است؛ با این حال، سرمایه‌گذاری خارجی در برخی بخش‌ها همچنان بین ۳۰ تا ۵۱ درصد در نوسان است. یک اقدام مفید دیگر دولت در این زمینه افزایش شمار حوزه‌های مجاز برای شراکت بخش عمومی-خصوصی (PPP) از سال ۲۰۱۸ بوده است. از سال ۲۰۲۱ نیز یک قانون کسب و کار بازنگری شده، یک قانون سرمایه‌گذاری بازنگری شده و یک قانون جدید سرمایه‌گذاری در حوزه شراکت بخش عمومی و بخش خصوصی عملیاتی شده و شرایط جدیدی را در این حوزه رقم زده است. طی بازه مورد بررسی، ویتنام ۵ موافقت‌نامه سرمایه‌گذاری جدید امضا کرد.

سازمان‌ها و موافقت‌نامه‌ها

عضویت ویتنام در سازمان تجارت جهانی نقش کانونی در سیاست همگرایی بین‌المللی این کشور ایفا می‌کند. علاوه بر عضویت در این سازمان، ویتنام در سال ۲۰۱۵ عضویت در موافقت‌نامه تسهیل تجارت سازمان تجارت جهانی ATF و نیز عضویت در موافقت‌نامه الحاقیه TRIPS را نیز از سال ۲۰۱۷ در کارنامه دارد. این کشور در موافقت‌نامه فناوری اطلاعات ITA نیز عضویت دارد. طی دوران بررسی، ویتنام ۳۵۰ تذکر و ۵ شکایت را در کمیته‌های مختلف سازمان تجارت جهانی و نیز در نهاد حل مناقشات آن ثبت کرده است که عدد بالایی به شمار می‌رود.^۱

تا تاریخ ژانویه ۲۰۲۱، ویتنام عضو ۱۵ موافقت‌نامه تجاری منطقه‌ای بوده است که ۶ مورد از آنها طی بازه زمانی گزارش ارزیابی حاضر صورت گرفته است، از جمله موافقت‌نامه جامع و پیشروی همکاری ترانس پاسیفیک (CPTPP) و موافقت‌نامه شراکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP).

گمرک و تعرفه

دولت ویتنام به اصلاحات در حوزه سیاست‌ها و ابزارهای گمرکی خود ادامه داده و استراتژی توسعه گمرکی ۲۰۲۰ (CDS) را مبنای این اصلاحات قرار داده است. همگام با این استراتژی، این کشور قوانین جدید را معرفی کرده است که شامل قانون گمرکات و قانون مالیات بر واردات و مالیات بر صادرات هستند. واحدهای گمرکی در تمام سطوح مدیریت ریسک را انجام می‌دهند و ساز و کار ملی پنجره واحد و ترخیص خودکار را به کار می‌گیرند.

تمام تعرفه‌ها در ویتنام محدود هستند و عمدتاً در طیف ۰ تا ۴۰ درصد قرار می‌گیرند. میانگین ساده تعرفه کامله الوداد اعمال شده برای تمام کالاها در سال ۲۰۲۰ عبارت از ۱۱,۹ درصد بود که نسبت به ۱۰,۴ درصد سال ۲۰۱۳، دوره گزارش ارزیابی قبلی، افزایش نشان می‌دهد. عمده این تغییر به خاطر اصلاحات فنی و تغییر خطوط تعرفه‌ای بوده است. تنها وسایل نقلیه موتوری دست دوم شامل تعرفه‌های غیرمبتنی

بر ارزش^۱ می‌شوند و بیشترین نرخ تعرفه نیز ۱۳۵ درصد مربوط به پنج خط تعرفه ای مرتبط با سیگار و تنباکو هستند. در سال ۲۰۲۰ میانگین ثابت تعرفه‌ها ۱۴,۷ درصد بود. میانگین ساده تعرفه‌های کامله الوداد اعمال شده برای کالاهای کشاورزی ۱۸,۱ درصد و برای کالاهای غیرکشاورزی ۱۰,۹ درصد بوده است. اختلاف بین تعرفه‌های ثابت و اعمال شده کامله الوداد فضایی برای انعطاف پذیری سیاست تعرفه ای ویتنام فراهم کرده است نرخ سهمیه بندی شده تعرفه‌ها برای واردات تخم مرغ، چغندر قند، تنباکو و نمک اعمال می‌شود. مالیات غیرمستقیم بر کالاها و خدمات مشخصی اعمال می‌شود، از جمله سیگار، نوشیدنی‌های الکلی، وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت و نیز بر گازوئیل. تمایزی به لحاظ تولید داخل یا خارج میان این نوع کالاها اعمال نمی‌شود. مالیات حمایت از محیط زیست نیز کماکان بر محصولات نفتی، ذغال سنگ، مایعات هیدروژنی-کلروفلورکربنی، کیسه‌های پلاستیکی و انواع مختلفی از آفت کش‌ها و علف کش‌ها تعلق می‌گیرد. این فهرست از زمان گزارش ارزیابی قبلی ویتنام دست نخورده باقی مانده است. مالیات ارزش افزوده که به طور عمومی با نرخ ۱۰ درصد اعمال می‌شود و تقریباً یک سوم درآمدهای مالیاتی دولت را تشکیل می‌دهد، در حالی که عوارض واردات و صادرات تنها حدود یک دهم درآمدهای مالیاتی دولت را شامل می‌شود.

دولت ویتنام واردات و صادرات کالاهای مشخصی از جمله برخی محصولات شیمیایی، تسلیحات، وسایل نقلیه ای که فرمان آن دست راست است و برخی کالاهای مصرفی دست دوم را ممنوع کرده است. واردات برخی کالاها نیز بنا بر تعهدات کنوانسیون‌ها و معاهدات بین المللی این کشور محدودیت دارند. برخی وزارتخانه‌ها نیز واردات کالاهای مشخصی را منوط به دریافت مجوز از آن نهاد کرده اند و در برخی شرایط خاص نیز دولت ممکن است بنا به ضرورت به طور موقت صادرات یا واردات کالاهایی را معلق کند؛ این شرایط شامل جنگ، بلای طبیعی، همه گیری یا حادثه زیست محیطی و دلایل ناشی از ضرورت موازنه پرداخت می‌شوند.

قانون مدیریت تجارت خارجی عمده ترین ساز و کار حقوقی عملیات ضددامپینگ و حمایتی به شمار می‌رود. بین سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۹ ویتنام پنج ابزار و چهار مورد ضددامپینگ در سازمان تجارت جهانی در دست بررسی داشت. علاوه بر اینها، چهار ساز و کار حمایتی نیز در همین قالب مطرح بود. مهمترین محصولاتی که توسط این ساز و کارها پوشش داده می‌شوند عبارتند از فولاد، آلومینیوم و کود.

ویتنام مالیات بر صادرات را بر کالاهای مشخصی اعمال می‌کند که از این جمله می‌توان به ماهی، مواد معدنی، ذغال سنگ، لاستیک و پوست و چرم خام اشاره کرد. میزان مالیات بر صادرات یکی از مؤلفه‌های متغیر در سال‌های اخیر در سیاست تجاری ویتنام بوده است. این کشور همچنین مزایا و حق امتیازهایی

را بر منابع طبیعی اعمال می‌کند که به طور مشخص شامل فلزهای پایه، مواد معدنی، آب، چوب، نفت خام و گاز طبیعی می‌شود. ویتنام همچنین برخی ممنوعیت‌ها و محدودیت‌ها را بر مبنای ضوابط قانون مدیریت تجارت خارجی اعمال می‌کند.^۱

در سال ۲۰۱۹ در ویتنام چهار منطقه فرآوری صادراتی وجود داشت که دولت در این مناطق برای شرکت‌ها تعرفه‌های ترجیحی را هم در مورد واردات و هم در مورد صادرات اعمال می‌کند. این کشور انگیزه‌های سرمایه‌گذاری مشخصی را از طریق کاهش مالیات، در مناطق کمتر برخوردار و دارای شرایط دشوار و نیز در مناطق ویژه اقتصادی ارائه می‌کند. پشتیبانی‌های مشخصی از جمله دسترسی به اعتبار، مالیات پایین‌تر، اجاره کمتر زمین و مستثنی شدن از تعرفه‌های واردات نیز در همین قالب در دسترس هستند که به برخی بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی مشخص از جمله محصولات ماهیگیری، کسب و کارهای کوچک و متوسط، صنایع حمایتی و منابع انرژی تجدیدپذیر اختصاص داده می‌شود.

استاندارد و قواعد فنی

چارچوب کلی استاندارد و قواعد فنی تا حد زیادی دست نخورده باقی مانده است. بر مبنای گفته مقامات، در سال ۲۰۲۰ میزان ۶۰ درصد از استانداردهای ویتنام با استانداردهای جهانی، منطقه ای یا خارجی سازگار شده اند، در حالی که این عدد در سال ۲۰۱۳ به میزان ۴۰ درصد بود. کالاهایی که به عنوان «توانایی ایجاد خطر» دسته بندی می‌شوند، چه وارداتی باشند و چه تولید داخل باشند، نیازمند ارزیابی بر اساس قواعد فنی موجود هستند. الزامات مورد نیاز در این ارزیابی‌ها باید پیش از به گردش درآمدن کالاها در بازار صورت بگیرد. در بازه مورد ارزیابی، ویتنام ۱۵۲ تذکر به کمیته موانع فنی تجارت سازمان تجارت جهانی (WTO TBT) کرده است و نیز چهار مورد ملاحظات تجاری ناظر بر نوشیدنی‌های الکلی، بازرسی وسایل نقلیه وارداتی، امنیت سایبری و محصولات الکترونیکی به این سازمان گزارش کرده است.

دولت ویتنام از سال ۲۰۱۱ یک برنامه ده ساله برای سلامت غذایی در پیش گرفته است که کنترل سلامت غذایی را در سرتاسر زنجیره تولید در بر میگیرد. آزمایشگاه‌های بازرسی غذایی تا سال ۲۰۲۰ به صورت عملیاتی فعالیت می‌کردند و بر مبنای استراتژی دولت قرار است تا سال ۲۰۳۰ کلیه مراحل تولید، فرآوری و تجارت محصولات غذایی شرایط ایمنی لازم را کسب کنند. در همین راستا، دولت ملزومات رژیم بهداشتی و گیاه پزشکی خود را نوسازی کرده است. همچنین، قوانینی تدارک دیده شده است تا مسائلی مانند سلامت غذایی برای محصولات وارداتی، قرنطینه، مدیریت کودها و آفت کش‌ها و تعیین بیشینه سطح وجود آفت کش در مواد غذایی را مورد پوشش قرار دهد.

1- WTO Trade Policy Review by Secretariat, p. 9.

رقابت پذیری و مالکیت و تدارکات دولتی

دولت ویتنام نهادهای مربوط به رقابت را نوسازی کرده است. کمیته ملی رقابت (NCC) بر مبنای قانون رقابت تأسیس شد و نهاد مسئول در این حوزه است. ایجاد کمیته ملی رقابت مسئول بازرسی و داوری رفتارهای خلاف اصل رقابت در اقتصاد و تجارت، نظارت بر تمرکز اقتصادی و رسیدگی به اختلافات ناشی از این مسائل است. از ژوئیه ۲۰۱۹، تعداد ۲۰ دعوا در این کمیته مطرح شده که ۱۱ مورد آنها مربوط به تجارت ناعادلانه و ۹ مورد نیز مربوط به موافقت‌نامه‌های ضدرقابتی و سوءاستفاده از موقعیت برتر در بازار بوده است.

با این حال، دولت ویتنام کنترل قیمت را در مورد کالاهای خاصی اعمال می‌کند. بر مبنای اظهار مقامات، کنترل قیمت‌ها عموماً به شیوه‌های غیرمستقیم اعمال و عملیاتی می‌شود. در سطح ملی، وزارت اقتصاد و در سطح استانی، اداره اقتصاد، نهادهای متولی کنترل قیمت‌ها هستند. تثبیت قیمت‌ها در حال حاضر تنها برای محصولات پالایشگاهی اجرا می‌شود. تخمین زده شده است که تداوم آزادسازی قیمت‌ها دو درصد به امتیاز شاخص بهای مصرفی (CPI) اضافه خواهد کرد.

بخش دولتی اقتصاد نیز در همین راستا قابل توجه است. در دسامبر ۲۰۱۸، شرکت‌های دولتی ۱,۱۳ میلیون نفر کارمند را در استخدام خود داشتند که تنها ۷,۶ درصد از شاغلان بخش شرکت‌ها می‌شود. شمار شرکت‌های کاملاً دولتی از ۱۳۰۹ مورد در ۲۰۱۱ به ۴۷۸ مورد در ۲۰۱۹ کاهش پیدا کرده است که بیانگر تمایل و تلاش دولت برای خصوصی سازی و آزادسازی اقتصادی است. قواعد و قوانین مشخصی برای مدیریت شرکت‌های دولتی در ویتنام وجود دارد که مهمترین آنها در بازه گزارش حاضر، قانون مدیریت و استفاده از سرمایه دولتی در فعالیتهای تولیدی و تجاری سال ۲۰۱۴ است.

نظام تدارکات دولتی در ویتنام طی بازه مورد بررسی گسترش پیدا کرده است تا حوزه‌های زیر را نیز در بر بگیرد: (۱) سرمایه گذاری در آن دسته از پروژه‌های توسعه ای و تدارکاتی که حداقل ۳۰ درصد از ارزش آن از طریق بودجه دولتی تأمین مالی شده باشد؛ (۲) پروژه‌های توسعه ای کسب و کارهای دولتی (SOEs). تدارکات دولتی می‌توانند از طریق مناقصه‌های داخلی و یا بین المللی صورت بگیرد که در مورد مزایده‌های داخلی، تنها مناقصه گران داخلی مجاز به شرکت هستند. تأمین کنندگان خارجی معمولاً زمانی می‌توانند در مناقصه بین المللی شرکت کنند که یا پیمانکار فرعی قرارداد باشند و یا با یک پیمانکار داخلی قرارداد شراکت داشته باشند. تنها استثناء زمانی است که پیمانکاران داخلی ظرفیت مشارکت در یک مناقصه را نداشته باشند. سهم ترجیحی ۲۵ درصدی داخلی در سیستم تدارکات دولتی رعایت می‌شود، فارغ از اینکه مناقصه داخلی باشد یا بین المللی. ویتنام عضو موافقت نامه تدارکات دولتی (GPA) نیست

و بنابراین، در دو معاهده تجاری اخیر که با اتحادیه اروپا و CPTPP امضا کرد، متعهد شده است که سیستم تدارکات دولتی خود را برای نخستین بار برای تأمین کنندگان خارجی به طور مستقیم باز کند.

حقوق مالکیت فکری

در حوزه حقوق مالکیت فکری دو قانون یا متمم عمده در ویتنام وجود دارد که یکی قانون مالکیت فکری است که در سال ۲۰۱۹ مشمول یک متمم جدید شد تا تعهدات کشور در قالب موافقت نامه CPTPP را پوشش دهد. در سال ۲۰۱۸ نیز قانون دوم، یعنی قانون انتقال فناوری (LTT) مورد بازنگری قرار گرفت. این بازنگری جدید، افشای جزئیات اسرار فناورانه را در برخی موارد خاص ضروری کرده است، از جمله مواردی که مربوط به منافع ملی، دفاع ملی، رفاه عمومی و مانند آن باشد. ویتنام به لحاظ حقوق مالکیت معنوی یک نظام استیفای بین‌المللی^۱ را اجرا می‌کند و بنابراین، واردات موازی به معنای نقض حقوق مالکیت فکری نبوده و در واقع، دزدی و تقلب مهمترین چالش‌های این حوزه به شمار می‌روند. قواعد مربوط به حقوق فکری معمولاً از طریق اعمال مجازات‌های دولتی اجرا می‌شوند و مجازات‌های عمومی یا جنایی به ندرت و یا به شکل غیرمؤثری مورد استفاده قرار می‌گیرند. مهمترین نهاد اجرایی در این حوزه در ویتنام «کمیته ملی هدایت علیه قاچاق، تقلب و کلاهبرداری تجاری» است که در سال ۲۰۱۴ تأسیس شد.

توزیع تجارت و تولید ناخالص داخلی

در سال ۲۰۱۹، بخش کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری ۱۵,۵ درصد از تولید ناخالص داخلی (پایین تر از ۲۰ درصد در سال ۲۰۱۳) و ۳۴,۵ درصد از اشتغال (پایین تر از ۴۶,۷ درصد در سال ۲۰۱۳) ویتنام را تشکیل می‌داد. مهمترین محصولات کشاورزی شامل برنج، قهوه و لاستیک طبیعی بود. در سال ۲۰۱۹ کشور ویتنام کسری تجارت کشاورزی داشت. هم واردات و هم صادرات محصولات کشاورزی در بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۸ افزایش یافت و در سال ۲۰۱۹ هر دو کاهش پیدا کردند. مهمترین محصولات صادراتی شامل نارگیل، برنج و قهوه و مهمترین کالاهای وارداتی شامل پنبه و ذرت می‌شد. مهمترین تحولات حوزه سیاست‌گذاری تجاری کشاورزی به کار گیری قوانینی از قبیل قانون «آبیاری، سلامت دام، تولید مثل دام و تولید زراعی» بوده است.

ماهیگیری ۲,۳ درصد از صادرات را در سال ۲۰۱۹ تشکیل می‌داد (پایین تر از ۳,۸ درصد در ۲۰۱۳) و در سال ۲۰۱۸، این بخش شامل ۳۵۹۰ تن صید بود که ۶ درصد از سال پیش از آن افزایش داشت. کشور ویتنام در این بخش مازاد تجارت را تجربه کرده است. مهمترین قانون در این حوزه، «قانون توسعه ماهیگیری، چشم انداز ۲۰۳۰» بود که هدفگذاری اصلی آن تبدیل ماهیگیری ویتنام به یک صنعت کاملاً رقابتی و

گسترده است. سیاست‌های توسعه ماهیگیری حمایت‌هایی را از این بخش صورت می‌دهد که شامل اعتبار برای قایق‌های جدید و مدرن، یارانه برای بیمه تصادفات و معافیت از مالیات بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ هستند.

انرژی

دولت در بخش انرژی هدف گذاری‌هایی برای حفاظت و کارآمدی تا سال ۲۰۳۰ تعریف کرده است و استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر را تشویق می‌کند. با این حال، شرایط جوی ویتنام موجب شده است که این کشور برای تولید انرژی اتکای بیشتری به ذغال سنگ، نفت و گاز داشته باشد. ویتنام در ۲۰۱۹ به واردکننده خالص ذغال سنگ تبدیل شد. همچنین، با راه اندازی دومین مجموعه پالایشگاهی کشور، توانست صادرات نفت خام و واردات فرآورده‌های پتروشیمی را کاهش دهد. قوانین این حوزه همچنان ثابت هستند و تنها تغییری در حق امتیازها به وجود آمده است. دولت تلاش می‌کند یارانه‌های شرکت‌های دولتی عمده این بخش را برابری و ساختارمند کند و مالکیت دولت در اینگونه شرکت‌های کلان را به کمیته ای با عنوان «کمیته مدیریت سرمایه‌های دولتی در کسب و کار» منتقل کند.

برخی از بخش‌های بازار الکتریسیته در ویتنام به سوی افزایش رقابت میان ارائه کنندگان خدمات سوق پیدا کرده است. سه شرکت با مالکیت دولتی سهام خود را واگذار کردند و انتظار می‌رود دو شرکت دیگر نیز فرایند مشابهی را به زودی طی کنند. بازار عمده فروشی الکتریسیته در سال ۲۰۱۹ آغاز به کار کرد و یک بازار خرده فروشی الکتریسیته نیز برای سال ۲۰۲۴ برنامه ریزی شده است. با این حال، دولت همچنان تسلط خود را در انتقال برق، مدیریت سیستم الکتریسیته ملی و ساخت و بهره برداری از کارخانه‌های «کلان» الکتریسیته حفظ کرده است. دولت همچنین بهای خرده فروشی برق را تنظیم می‌کند که بسته به نوع مصرف کننده، زمان مصرف و سطح ولتاژ متغیر است.^۱

سهام بخش‌های اقتصادی از تجارت

ویتنام همچنان به دنبال توسعه بخش تولید است. در این راستا، استراتژی ملی این کشور برخی از زیربخش‌ها را در اولویت قرار داده است. طی دوران بررسی، صادرات بخش تولید بیش از دوبرابر شده است و کارخانه‌هایی با سرمایه گذاری خارجی در سال ۲۰۱۹ حدود ۷۰ درصد از کل صادرات کالاها را بر عهده داشتند. برخی از زیربخش‌ها شاهد عملکردی چشمگیر در سال‌های اخیر بوده اند، در حالی که تأثیر سیاست‌ها در زیربخش‌های دیگر هنوز قابل مشاهده نیست. به عنوان نمونه، تولید داخلی و صادرات کفش و لباس طی دوران بررسی به شکل چشمگیری توسعه پیدا کرده است و دولت ویتنام در صدد است تا با

1- WTO Trade Policy Review by Secretariat, p. 11.

جذب سرمایه‌گذاری خارجی از طریق تغییرات در قوانین صنعت دارویی خود را نیز توسعه دهد. هزینه‌های پایین‌تر نیروی کار و مهارت به نسبت بالای نیروی کار پیش‌رانه‌های اصلی جذب سرمایه خارجی در حوزه صنعت و تولید طی سال‌های اخیر بوده است. مشوق‌های سرمایه‌گذاری و حمایت‌های تعرفه‌ای دیگر ابزارهای سیاست‌گذاری مورد استفاده برای توسعه برخی دیگر از صنایع بوده است.

خدمات بخش اصلی در اقتصاد است. در سال ۲۰۱۹ سهم خدمات از تولید ناخالص داخلی ۴۶٫۲ درصد بود که نسبت به ۴۳٫۱ درصد سال ۲۰۱۳ رشد نشان می‌دهد. بیشتر خدمات معطوف به بازار داخلی هستند. طبق معاهدات دو و چندجانبه‌ای که ویتنام اخیراً امضا کرده است، دولت متعهد است تا بخش خدمات را بیشتر برای بازار خارجی باز کند.

بخش بانکی در تسلط بانک‌های تجاری دولتی است، در حالی که دولت مشارکت خود را در برخی از آنها کاهش داده است. دوره مورد بررسی همراهی و اتحاد بانک‌های تجاری، به ویژه در راستای حمایت از بانک‌های ضعیف‌تر را نشان می‌دهد. مداخلات بانک مرکزی ویتنام همچنین در عملکرد بانک‌های تجاری موثر بوده است. انتظار می‌رود دیگر بخش‌های خدمات مالی از قبیل بیمه و اوراق بهادار نیز رشد چشمگیری را تجربه کنند و پوشش آنها در میان جمعیت کشور توسعه پیدا کند.

انتظار می‌رود بازار ارتباطات نیز در سال‌های پیش رو توسعه پیدا کند که عمدتاً بازتاب توسعه فعالیت‌های مرتبط با فناوری اطلاعات است. ارتباطات موبایل همچنین کلیدی است و سریعترین رشد را نیز تجربه می‌کند که در این میان، رشد سریع فناوری 5G از سال ۲۰۲۰ بسیار تأثیرگذاری بوده است. سه شرکت دولتی بازار را کنترل می‌کند، در حالی که دولت برنامه دارد مالکیت خود در دو شرکت از سه شرکت را از طریق واگذاری کاهش دهد. چارچوب سیاست‌گذاری که این حوزه را کنترل می‌کند طی دوران بررسی تا حد زیادی بدون تغییر باقی مانده است. نرخ‌های مخابراتی توسط دولت کنترل می‌شوند، در حالی که سرویس‌دهنده‌ها مجازند تعرفه‌های خرده‌فروشی را برای دیگر بخش‌ها تعیین کنند. ویتنام یک صندوق عمومی برای توسعه صنایع همگانی خدمات ارتباطات دارد.

زیرساخت

همگرایی در پروژه‌های زیرساختی در بخش حمل و نقل یک چالش اساسی برای ویتنام به شمار می‌آید. سرمایه‌های بخش خصوصی منبع کلیدی برای توسعه در این بخش هستند. شرکت‌های خارجی بازار انتقال فرامرزی کانتینرها را در تسلط خود دارند و دولت نیز هیچ ابزار حمایتی داخلی در این حوزه اعمال نمی‌کند. انتقال کانتینرهای دریایی متمرکز بر تعداد محدودی بندرگاه است و بیشتر آنها با بیشینه ظرفیت یا نزدیک به بیشینه ظرفیت کار می‌کنند. از سال ۲۰۱۷، سرمایه‌گذاری بخش عمومی-خصوصی در بندرگاه‌ها

مجاز است. همچنین، مقامات برای تشویق استفاده از زیرساخت‌های جدید، سیاست کاهش در تعرفه‌ها را در پیش گرفته‌اند. خطوط هوایی ویتنام که متولی انتقال کانتینترها با پرچم ملی است، تا حد بسیار زیادی در کنترل دولت است و یک بازیگر کلیدی در حمل و نقل کالا به صورت هوایی و خدمات مرتبط به شمار می‌آید. نخستین فرودگاهی که در قالب مشارکت بخش عمومی-خصوصی (PPP) ساخته شده است در سال ۲۰۱۸ گشایش پیدا کرد. فرودگاه‌های مدرن و با زیرساخت‌های مناسب موجب شده است تا علاقه و توجه سیستم حمل و نقل بین‌المللی به عبور ترانزیتی از فرودگاه‌های ویتنام جلب شود. انتظار می‌رود آزادسازی سیستم حمل و نقل هوایی در قالب سیاست آسمان باز آسه آن از سال ۲۰۱۵ و نیز کاهش هزینه خدمات برای مسیرهای جدید فضای رقابتی تری را برای بازار حمل و نقل هوایی ویتنام فراهم کند. در مورد حمل و نقل زمینی، تأمین مالی، تحرک و اختصاص بودجه در مقایسه با حمل و نقل هوایی محدودتر بوده است و تقاضا برای زیرساخت‌های جاده‌ای بالا بوده است. سیاست دولت مبتنی بر ارتقاء جاده‌ها و به ویژه گسترش شبکه‌های آزادراهی با استفاده از مشارکت بخش خصوصی و بخش عمومی بوده است. بخش ریلی نیز کمتر توسعه یافته‌ترین بخش در این حوزه است که زیرساخت‌های آن ضعیف بوده و هیچگونه سرمایه‌گذاری خارجی نیز در آن فعال نیست.^۱

روابط تجاری ایران و ویتنام

ایران و ویتنام در حالی در مرداد ماه گذشته پنجاهمین سالگرد برقراری روابط دیپلماتیک خود را جشن گرفتند که عملاً تا پیش از انقلاب ۱۳۵۷ در دو جبهه متعارض بین‌المللی قرار داشتند. حمایت ویتنام از انقلاب ایران تأثیرات مثبتی مهمی در نوع نگاه رهبران ایران به این کشور داشته است؛ به طوری که توسعه روابط دوجانبه در همه زمینه‌ها همواره مورد تأکید مقام‌های دو کشور بوده است.

با این حال این نگاه مثبت سیاسی چندان در روابط اقتصادی دو کشور بازتاب نیافته است، هر چند در دوره پیشین ریاست جمهوری ایران، تحت تأثیر امیدواری به نتایج اقتصادی توافق هسته‌ای ایران و ۵+۱ مقام‌های دو کشور رسیدن به دو میلیارد دلار تجارت دوجانبه را به عنوان هدف دو طرف معرفی کردند. نکته اینکه -چنان که توضیح داده خواهد شد- حتی در دوره کوتاه گشایش اقتصادی در ایران نیز روابط اقتصادی ایران و ویتنام روند کاهشی داشته است.

در حال حاضر، از مجموع ۵۳،۱۶ میلیارد دلار صادرات ایران در سال ۱۴۰۱، ویتنام تنها ۰،۱۷ درصد را به خود اختصاص داده است و از این نظر در جایگاه سی و ششم در میان ۱۵۰ شریک تجاری ایران در حوزه صادرات قرار گرفته است.^۲ در حوزه واردات نیز این کشور از مجموع ۵۹،۶۵ میلیارد دلار واردات ایران با اختصاص ۰،۱۵

1- WTO Trade Policy Review by Secretariat, p. 12.

۲- در حوزه صادرات کشورهای چین (۲۷،۴ درصد)، عراق (۱۹،۲ درصد)، ترکیه (۱۴ درصد)، امارات (۱۰،۸ درصد) و هند (۴ درصد) پنج شریک نخست ایران هستند.

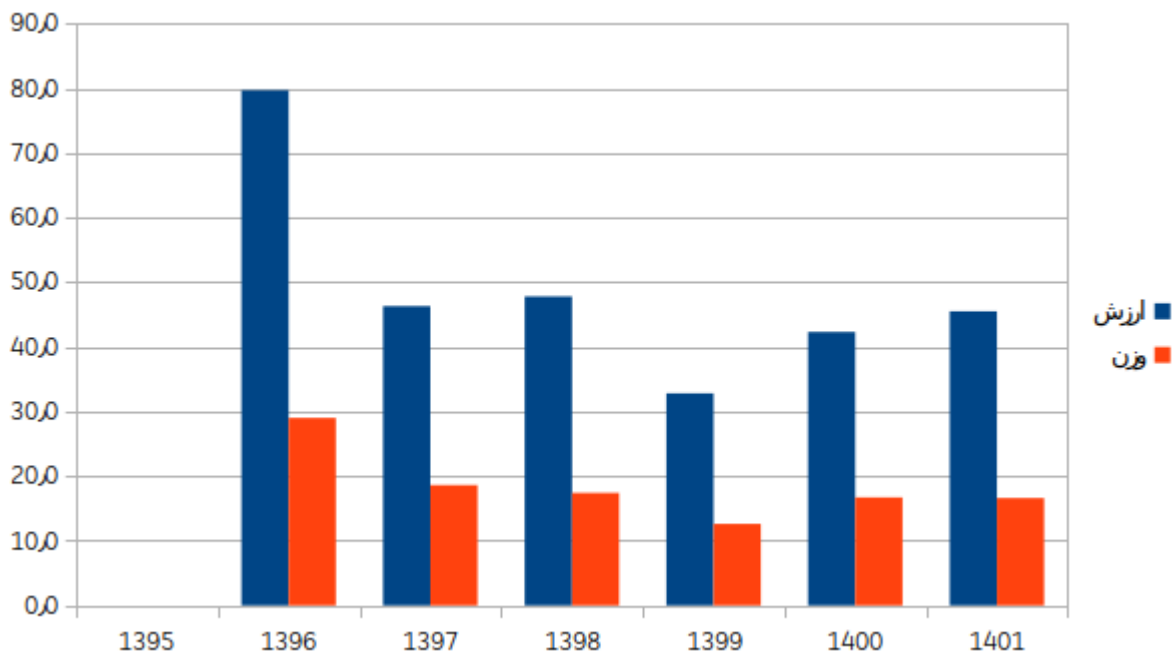
درصد به خود، در جایگاه ۱۱۶ در میان ۱۲۱ شریک تجاری ایران در حوزه واردات قرار گرفته است.^۱

جدول ۱- مبادلات تجاری ایران و ویتنام^۲

صادرات		واردات		سال
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۴۰۴.۱	۳۳۵.۴	-	-	۱۳۹۵ ^۳
۳۶۷.۶	۲۰۲.۴	۷۹.۷	۲۹	۱۳۹۶
۱۹۱.۶	۱۲۴	۴۶.۳	۱۸.۶	۱۳۹۷
۱۴۵.۶	۲۱۰.۵	۴۷.۸	۱۷.۴	۱۳۹۸
۶۱.۵	۱۷۷.۶	۳۲.۸	۱۲.۶	۱۳۹۹
۸۱	۲۲۹.۸	۴۲.۳	۱۶.۷	۱۴۰۰
۹۵	۲۶۶	۴۵.۵	۱۶.۶	۱۴۰۱

همچنین در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ مجموع صادرات ایران به ویتنام برابر با ۱۴۴۶ تن به ارزش بیش از ۴۸.۷ میلیون دلار و مجموع واردات ایران از ویتنام معادل ۴.۳ تن به ارزش ۱۳.۱ میلیون دلار بوده است.^۴ نمودارهای یک و دو، به ترتیب تغییرات وزن و ارزش واردات و صادرات ایران از/ به ویتنام را نشان می‌دهد.

نمودار ۱- واردات ایران از ویتنام ۱۴۰۱-۱۳۹۵ (هزار تن و میلیون دلار)

۱- در حوزه واردات کشورهای امارات (۳۰.۸ درصد)، چین (۲۶.۴ درصد)، ترکیه (۱۰.۲ درصد)، هند (۳.۳ درصد) و آلمان (۳.۳ درصد) پنج شریک نخست ایران هستند.

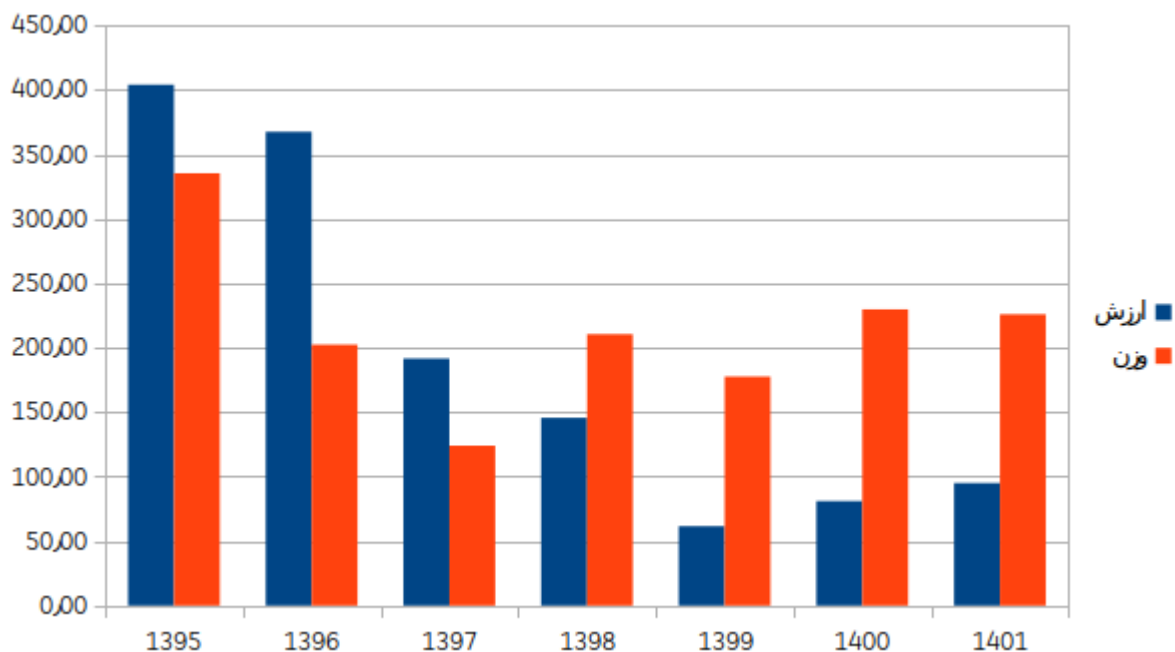
۲- گمرک جمهوری اسلامی ایران

۳- برخی اطلاعات صادرات به و واردات از ویتنام در سال ۱۳۹۵ موجود نیست.

۴- گمرک جمهوری اسلامی ایران

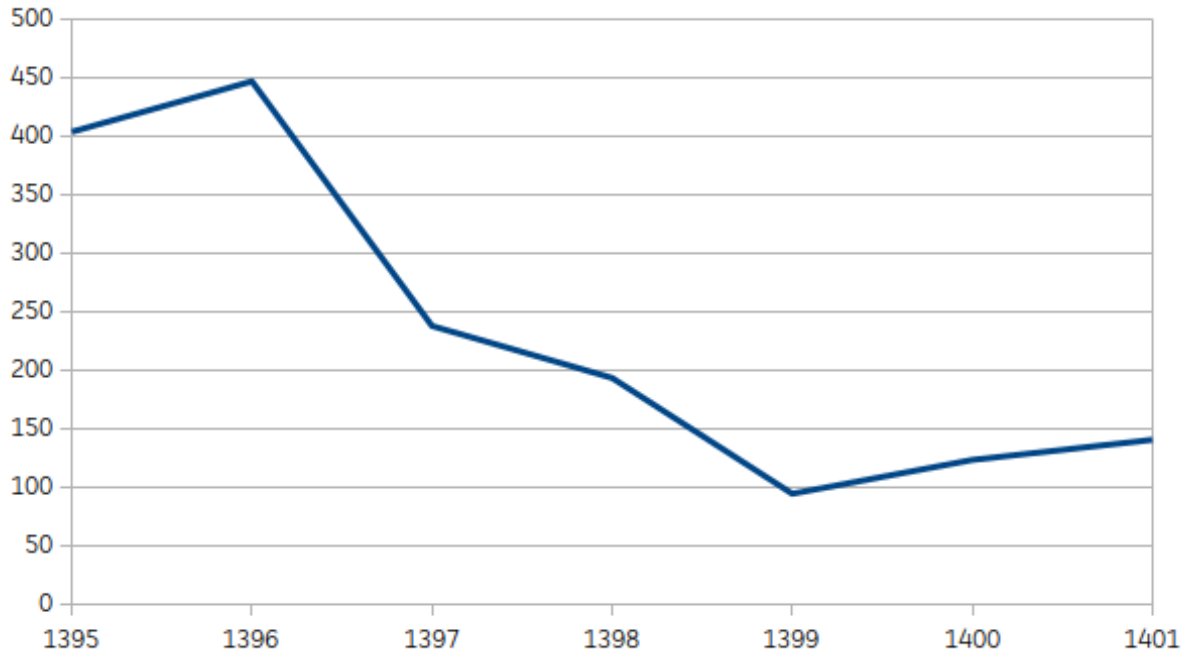
همانطور که در نمودار شماره یک مشاهده می‌شود، واردات ایران از ویتنام به لحاظ وزنی، در دوره ۹۹-۱۳۹۶ کاهش یافته است و هر چند در دو سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ با افزایش همراه بوده است، تنها به ۵۷ درصد این شاخص در سال ۱۳۹۶ رسیده است. به لحاظ ارزش نیز واردات ایران از ویتنام روند مشابهی را نشان می‌دهد؛ به طوری که علیرغم افزایش ارزش واردات ایران در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، نسبت به سال ۱۳۹۵ با ۴۳ درصد کاهش همراه بوده است.

نمودار ۲ - صادرات ایران به ویتنام ۱۴۰۱-۱۳۹۵ (هزار تن و میلیون دلار)

چنان که در نمودار شماره دو مشاهده می‌شود، صادرات ایران به ویتنام به لحاظ وزنی با فراز و فرود بیشتری نسبت به واردات ایران همراه بوده است؛ به طوری که -با اغماض- یک منحنی سینوسی را تشکیل می‌دهد. بر این اساس، با مینا قرار دادن سال ۱۳۹۷ (کمترین وزن) مشاهده می‌شود که در این سال وزن کالاهای صادراتی ایران به ویتنام نسبت به سال ۱۳۹۵ حدود ۶۳ درصد کاهش داشته است و در مقابل این شاخص در سال ۱۴۰۱ با افزایش ۴۵ درصدی نسبت به سال مینا همراه بوده است. از نظر ارزش صادرات ایران نیز، شاهد کاهش ۸۵ درصدی در دوره ۱۳۹۹-۱۳۹۵ بوده و هر چند این شاخص در دو سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ با افزایشی همراه بوده است، همچنان ۷۷ درصد کمتر از سال ۱۳۹۵ (بیشترین ارزش) است.

نمودار ۳ - تغییرات تجارت ایران و ویتنام ۱۴۰۱-۱۳۹۵

چنان که در نمودار شماره ۳ مشاهده می‌شود، در بازه ۱۴۰۱-۱۳۹۵، تجارت دو کشور از سال ۱۳۹۶ تا سال ۱۳۹۹ به طور پیوسته کاهش و سپس در دو سال پایانی مورد بررسی افزایش یافته است؛^۱ این موضوع نشان می‌دهد که کاهش ارزش تجارت ایران و ویتنام چندان تابع رفع تحریم‌ها در دوره برجام (۱۳۹۵-۱۳۹۷)، خروج آمریکا از توافق هسته‌ای (۱۳۹۷) و همه‌گیری کرونا (ژانویه ۲۰۲۰ در ویتنام و فوریه ۲۰۲۰ در ایران) نبوده است؛ هر چند این متغیرها امکانات و محدودیت‌هایی را در این رابطه ایجاد کرده است. در نهایت در سال ۱۴۰۱، ارزش تجارت ایران و ویتنام برابر با ۳۱.۴ درصد این ارزش در سال ۱۳۹۶ است.

در سال ۱۴۰۱، انواع قهوه (۲۴۰۵ میلیون دلار)، انواع فلفل (۱۰۰۲ میلیون دلار)، خودتراش (۱۰۳ میلیون دلار)، صفحه‌ها و ورق‌های پلی متاکریلات متیل^۲ (۹۹۵ هزار دلار)، واحدهای ورودی و خروجی با کد ۸۴۷۱۶۰۹۰ (۹۶۱ هزار دلار)، دکسترین^۳ و انواع نشاسته (۸۲۴ هزار دلار)، موتورهای دیزلی زیر ۱۵۰ اسب بخار (۷۴۵ هزار دلار)، نخ‌های الاستومتریک^۴ (۶۸۴ هزار دلار)، ذرت شیرین پخته و نپخته (۴۵۱ هزار دلار)، نارگیل (۴۳۳ هزار دلار)، کارتریج پرینترهای لیزری (۳۹۵ هزار دلار)، چای سیاه (۳۸۹ هزار دلار)، صفحه‌ها، ورق‌ها

۱- با توجه به در دسترس نبودن آمار واردات ایران از ویتنام در سال ۱۳۹۵ و لحاظ شدن این آمار از سال ۱۳۹۶، افزایش ارزش تجارت دوجانبه در این مقطع که در نمودار مشخص شده است، دقیق و قابل تحلیل نیست.

۲- پلیمری سخت و محکم با شفافیتی بالاتر از شیشه و سطحی صیقلی و براق و مقاوم در برابر عوامل جوی که صنایع خودروسازی، ساختمان، صنایع روشنایی، تولید لوازم تحریر و دندان‌پزشکی کاربرد دارد.

۳- نوعی کربوهیدرات که در صنایع کاغذسازی و ساخت لوله‌های مقوایی کاربرد دارد.

۴- نوعی فیبر با قابلیت کششی بالا که در صنایع نساجی کاربرد دارد.

و تیغه‌های پلاستیکی (۳۵۴ هزار دلار)، فیلترهای دستگاه‌های تصفیه آب (۳۱۵ هزار دلار)، کائوچوی طبیعی (۲۹۳ هزار دلار)، تلفن‌های هوشمند (۲۵۰ هزار دلار)، اجزاء و قطعات دستگاه‌های تصفیه آب (۲۲۴ هزار دلار)، ماشین‌های نخ‌پیچی (۱۹۴ هزار دلار)، انواع چای سبز (۱۵۰ هزار دلار)، ترموچوب‌های ساخته شده از سوزنی برگ‌ها (۱۴۰ هزار دلار)، انواع تابلت (۱۲۹ هزار دلار)، ورق‌ها و نوارهای چسبی (۱۲۱ هزار دلار)، قطعات تراکتور (۱۱۲ هزار دلار) و انواع چوب‌های برش‌خورده (۱۱۱ هزار دلار) عمده اقلام وارداتی ایران از ویتنام را تشکیل داده‌اند.^۱

در همین سال، اوره (۳۱۰۷ میلیون دلار)، قیر نفت (۶۰۵ میلیون دلار)، اجزاء و قطعات ماشین‌های مورد فلزات (۴۰۷ میلیون دلار)، سیمان نسوز (۲۰۴ میلیون دلار)، مفتول‌های آهنی و فولادی (۱۰۳ میلیون دلار)، قطعات منجمد مرغ (۹۷۰ هزار دلار)، فورفورال^۲ (۳۲۸ هزار دلار)، وازلین غیردارویی (۱۲۷ هزار دلار)، اشکال مختلف کربن (۱۱۶ هزار دلار) و آلایش دامی (۱۱۲ هزار دلار) مهم‌ترین کالاهای صادراتی ایران به ویتنام را تشکیل داده‌اند.^۳

همچنین در سال ۱۴۰۱، گمرک‌های منطقه ویژه اقتصادی شهید رجایی (۸۴٫۷ درصد)، منطقه ویژه اقتصادی بوشهر (۴ درصد) و منطقه آزاد تجاری قشم (۲٫۷ درصد) پررنگ‌ترین نقش را در واردات کالا از ویتنام داشته‌اند. در حوزه صادرات نیز گمرک منطقه ویژه صنایع معدنی و فلزی خلیج فارس (۳۳ درصد)، منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس (۳۰ درصد) و منطقه ویژه اقتصادی شهید رجایی (۲۸ درصد) از کل صادرات ایران به ویتنام را به خود اختصاص داده‌اند.^۴

ایران و ویتنام علاوه بر اتاق بازرگانی مشترک، از سال ۱۳۷۳ دارای کمیسیون مشترک اقتصادی هستند که در ایران وزارت کشاورزی مسئولیت این کمیسیون را بر عهده دارد؛ دو کشور در حال تدارک برگزاری دهمین نشست کمیسیون مشترک^۵ با توجه به هدف‌گذاری تجارت دو میلیارد دلار^۶ هستند. همچنین افزون بر تفاهم‌نامه همکاری‌های علمی و فناوری (۱۳۹۳) و تفاهم‌نامه بانکی (۱۳۹۵)،^۷ مجموعه‌ای از موافقت‌نامه‌ها در خصوص روابط تجاری و اقتصادی دو کشور وجود دارد:

• قانون «موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری سوسیالیستی ویتنام به

۱- گمرک جمهوری اسلامی ایران

۲- ماده‌ای شیمیایی غیرنفتی که در تولید حشره‌کش‌ها، صنایع لاستیک‌سازی و حلال‌های گوناگون کاربرد دارد.

۳- گمرک جمهوری اسلامی ایران

۴- گمرک جمهوری اسلامی ایران

۵- خبرگزاری صداوسیما

۶- در همایش توسعه همکاری‌های اقتصادی ایران و ویتنام چه گذشت؟

۷- سازمان توسعه تجارت

منظور اجتناب از اخذ مالیات مضاعف و جلوگیری از فرار مالیاتی در مورد مالیات‌های بر درآمد» مصوب ۱۳۹۴ که بر اساس آن دو کشور متعهد به خودداری از اخذ مالیات از اشخاص حقیقی «مقیم» و اشخاص حقوقی «دارای مقر دائم» در کشور طرف قرارداد و تبادل اطلاعات لازم برای جلوگیری از فرار مالیاتی به واسطه این موافقت‌نامه شده‌اند.^۱

● قانون «موافقت‌نامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری سوسیالیستی ویتنام» مصوب ۱۳۸۹ که در آن دو کشور با هدف به کارگیری منابع اقتصادی و امکانات بالقوه خود در خصوص سرمایه‌گذاری و ایجاد و حفظ شرایط مساعد برای سرمایه‌گذاری‌های اتباع طرف دیگر در قلمرو خود، متعهد به رعایت اصل دولت کامله الوداد شده‌اند.^۲

● قانون «موافقت‌نامه کشتیرانی تجاری دریایی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری سوسیالیستی ویتنام» مصوب ۱۳۸۲ که بر اساس آن دو کشور متعهد به همکاری در زمینه کشتیرانی تجاری دریایی و توسعه همکاری‌های دوجانبه دریایی در زمینه کشتیرانی تجاری در حوزه‌های تجسس و نجات، جلوگیری از آلودگی دریایی، نظارت بر آمد و شد دریایی، تحقیقات آب‌نگاری و تبادل اطلاعات، تأسیس دفاتر نمایندگی، ارائه تسهیلات لازم بندری و لجستیک به شرکت‌های دریانوردی طرف دیگر شده‌اند.^۳

● قانون «موافقت‌نامه همکاری و کمک متقابل اداری در موضوعات گمرکی بین گمرک جمهوری اسلامی ایران و اداره کل گمرک جمهوری سوسیالیستی ویتنام» مصوب ۱۳۹۸ که بر اساس آن دو کشور متعهد به ارائه اطلاعات و همکاری دوجانبه به منظور اطمینان از اجرای صحیح قوانین گمرکی و تحقیق در خصوص تخلفات گمرکی شده‌اند.^۴

● قانون «موافقت‌نامه حمل‌ونقل هوایی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری سوسیالیستی ویتنام» مصوب ۱۳۸۰ که در آن دو کشور متعهد به ارائه حق عبور هواپیماهای غیرنظامی طرف دیگر از قلمرو هوایی خود، اجازه فرود این هواپیماها در سرزمین خود و ارائه معاضدت‌های ناوبری و سایر الزامات حقوقی و انسان‌دوستانه هوانوردی، بر اساس قوانین مصوب کنوانسیون سازمان هواپیمایی کشوری (ایکائو) شده‌اند.^۵

● قانون «موافقت‌نامه بازرگانی بین دولت‌های جمهوری اسلامی ایران و جمهوری سوسیالیستی ویتنام» مصوب ۱۳۷۴ که مطابق آن دو کشور متعهد به اجرا و انجام کلیه اقدامات لازم را به منظور تسهیل،

۱- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

۲- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

۳- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

۴- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

۵- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تقویت و تنوع بخشیدن به روابط تجاری و اقتصادی دوجانبه و رعایت اصل دولت کامله الوداد در برخورد با فعالان اقتصادی کشور دیگر شده‌اند.^۱

جذب سرمایه در حوزه داروسازی، تجهیزات پزشکی و توسعه صنایع با تکنولوژی بالا از جمله اولویت‌های ویتنام معرفی شده است.^۲ که با سیاست کلی توسعه‌ای این کشور، مبتنی بر جذب سرمایه خارجی انطباق دارد. ویتنام در سال‌های اخیر رتبه دوم آسیا در حوزه سرمایه‌گذاری را به خود اختصاص داده است و موفق به جذب سرمایه‌گذاری از ۱۴۳ کشور جهان شده است. در این بین توسعه روابط اقتصادی میان ایران و ویتنام در حوزه دارو، کشاورزی، پرورش آبزیان، صنایع غذایی عمدتاً با محوریت فرآوری برنج، محصولات آرایشی و بهداشتی، حمل‌ونقل و همکاری‌های بندری، کشتیرانی و خدمات دریایی و انرژی‌های تجدیدپذیر از جمله موضوعات مورد توجه میان ایران و ویتنام بوده است و بنا بر اعلام مقام‌های ویتنامی، این کشور تمایل زیادی به واردات محصولات کشاورزی، آهن، فولاد و محصولات شیلاتی از ایران را دارد.^۳

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

کشور ویتنام از دهه ۱۹۸۰ که فرایند توسعه را به صورت رسمی آغاز کرد راه درازی را طی کرده و طی چهار دهه اخیر، از یک کشور فقیر با تولید ناخالص داخلی ناچیز، نه تنها به یک کشور مهم در مبدأ و مقصد تجارت جهانی تبدیل شده است، بلکه مهمتر از آن، نقشی مهم در زنجیره ارزش جهانی برای خود دست و پا کرده است. سرمایه‌گذاری خارجی نقش بسیار مهمی در این فرایند ایفا کرده است و این کشور تا حد زیادی وابسته به سرمایه‌گذاری خارجی در صنایع تولیدی مانند کارخانه‌های تولید لباس، تجهیزات و گوشی‌های تلفن همراه است. نکته دیگر در مورد ویتنام این است که این کشور در حالی موفق به ثبت یک رشد و توسعه شگفت‌انگیز شده است که بر خلاف روندهای رایج اقتصاد لیبرال جهانی، دولت در این کشور همچنان نقش اصلی را در بخش‌های مختلف ایفا می‌کند. در واقع، این سیاست‌گذاری دقیق و هدفمند و نیز توسعه همکاری با کشورهای گوناگون به دور از ایدئولوژی‌ها و سوابق تاریخی بوده است که به ویتنام کمک کرده تا جایگاه امروز خود را در اقتصاد و تجارت جهانی بیابد. این رویکرد در سیاست‌گذاری کلان موجب شده است تا صرف‌نظر از تاریخ خصم‌آلود ویتنام با کشورهایمانند ایالات متحده، در زمان حاضر این کشور در کانون سیاست جدید دوست‌سپاری (به جای برون‌سپاری) امریکا قرار بگیرد و در حقیقت، از روابط رقابت‌آمیز میان چین و امریکا به سود تثبیت جایگاه خود در زنجیره ارزش جهانی بهره‌بردار.

۱- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

۲- اتاق ایران آنلاین

۳- همان

در حوزه روابط دوجانبه ایران-ویتنام باید گفت که تجارت دوجانبه نه تنها به پتانسیل‌های واقعی خود دست نیافته است، بلکه از هدف‌گذاری ۲ میلیارد دلاری مقامات دو کشور فاصله چشم‌گیری دارد. مواعی مانند فقدان موافقت‌نامه‌های تجاری، نبود خط کشتی‌رانی مستقیم و ضعف ارتباطات بانکی از جمله مهمترین عوامل وضعیت موجود به شمار می‌رود. با این حال، اخیراً و با حضور رئیس مجلس ویتنام در ایران و ملاقات با همتای ایرانی خود و نیز با رئیس اتاق بازرگانی ایران چشم‌انداز توسعه روابط تجاری میان دو کشور به وجود آمده است.

چنان که گفته شد علیرغم موافقت‌نامه‌های متعدد در زمینه تجارت، سرمایه‌گذاری و حمل‌ونقل و با وجود اراده سیاسی برای گسترش روابط تجاری دوجانبه تا دو میلیارد دلار، ارزش تجارت دو کشور هرگز از ۴۵۰ میلیون دلار فراتر نرفته است. به جز مسئله تحریم‌ها، فقدان برنامه مدون راهبردی در خصوص توسعه تجارت با ویتنام و همچنین نبود توافق‌نامه‌های تجارت ترجیحی و آزاد که روابط تجاری ایران را با تمام شرکای خود دچار مشکلات جدی کرده است، مجموعه‌ای از اقدامات و سیاست‌ها می‌تواند به افزایش حجم تجارت دوجانبه کمک کند:

- با توجه به اینکه محدودیت‌های بانکی و موضوع حمل‌ونقل از جمله مهمترین موانع روابط تجاری ایران و ویتنام دانسته شده است، اقدامی نظیر راه‌اندازی صندوق ویژه تجارت دو کشور، توافق در خصوص تهاتر کالا، ایجاد خط مستقیم کشتی‌رانی تجاری و پرواز مستقیم میان دو کشور از جمله موضوعاتی است که می‌تواند تا حدودی موانع فعلی را پشت سر بگذارد.^۱
- با توجه به محدودیت ایران در دسترسی به بازارهای خارجی در نتیجه تحریم‌ها از یک سو و توجه ویژه شرکت‌های بین‌المللی غربی برای تولید در ویتنام - به ویژه با اوج‌گیری رقابت‌های اقتصادی کشورهای غربی با چین - که بر ظرفیت تولید کالا در ویتنام فشار می‌آورد، ایجاد خطوط تولید در قالب شهرک‌های صنعتی مشترک ایرانی-ویتنامی امکان توسعه روابط تجاری و دسترسی به بازارهای آسه آن را برای ایران فراهم می‌کند.
- اقداماتی همچون تسهیل رفت و آمد فعالان اقتصادی دو کشور، برگزاری دوره‌های آموزشی نحوه ورود به بازار و پتانسیل‌های آن و برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی بالقوه زمینه‌ساز افزایش حجم تجارت میان دو کشور است.
- با توجه به جایگاه برنج در سبد صادراتی ویتنام، محدودیت‌های ایران در خصوص تولید برنج با توجه به شرایط اقلیمی و جایگاه این محصول در سبد خانوارهای ایرانی، افزایش واردات برنج از ویتنام و موکول کردن آن به ارائه تسهیلات ویژه به صادرات برخی اقلام از ایران، ضمن اینکه می‌تواند به

۱- شش اقدام اساسی برای تحقق تجارت ۲ میلیارد دلاری ایران و ویتنام

توسعه روابط تجاری منجر شود، بالقوه می‌تواند به انعقاد یک توافق تجارت ترجیحی میان دو کشور منجر شود.

- با توجه به توافق تجارت آزاد میان ویتنام و اتحادیه اقتصادی اوراسیا، تلاش برای نهایی شدن توافق تجارت آزاد میان ایران و این اتحادیه، زمینه‌ساز گسترش روابط اقتصادی ایران با ویتنام است.